

PREVENTIVNI MEHANIZMI ZA ZAŠTITU OD SLAPP-A I POSTUPAK U SLUČAJEVIMA SLAPP TUŽBI

Akronim SLAPP (**Strategic lawsuits against public participation**) dolazi iz anglosaksonskog govornog područja i korisiti se kako bi se imenovale strateške tužbe protiv učešća u pitanjima o javnog interesa. Na samom početku, potrebno je utvrditi koje su to karakteristike SLAPP tužbi kako bi se one lakše prepoznale u praksi.

Cilj SLAPP tužbi je da se spreči javno delovanje nekog fizičkog ili pravnog lica. Pod javnim delovanjem podrazumeva se davanje bilo koje izjave ili obavljanje bilo koje aktivnosti fizičkog ili pravnog lica pri ostvarivanju prava na slobodu izražavanja i informisanja, umetničke slobode i nauke ili slobodu okupljanja i udruživanja te bilo koje pripremne ili pomoćne aktivnosti direktno povezane sa tim, i koje se odnose na pitanja od javnog interesa.

Dakle, pored toga što su SLAPP tužbe usmerene da spreče javno delovanje, neće svako javno delovanje biti predmet SLAPP postupaka nego samo ono javno delovanje koje se odnosi na pitanja od javnog interesa. To su pitanja koja utiču na javnost u tolikoj meri da javnost za njega može imati legitiman interes, u oblastima kao što su:

- osnovna prava, javno zdravlje, sigurnost, životna sredina ili klima;
- pitanja od javnog interesa predstavljaju i aktivnosti fizičkog ili pravnog lica koje je javna ličnost u javnom ili privatnom sektoru;
- pitanja koja razmatra zakonodavno, izvršno ili pravosudno telo ili pitanja koja se razmatraju u okviru bilo kojeg drugog službenog postupka;
- optužbe o korupciji, prevari, ili o bilo kojem drugom krivičnom delu ili o prekršajima u vezi sa tim;

Naravno, ova lista je orijentaciona i sasvim je moguće da se na njoj nađu i druga pitanja o kojima javnost ima legitiman interes da bude informisana,

Dakle, SLAPP tužbe predstavljaju zlonamerne sudske postupke protiv javnog delovanja. Ovi sudski postupci nisu pokrenuti radi stvarne zaštite ili ostvarivanja prava, nego im je glavna svrha sprečavanje, ograničavanje ili sankcionisanje javnog delovanja, pri čemu se često iskorišćava neravnoteža moći između stranaka, i kojima se nastoje ostvariti neosnovane tužbe.

Neke od karakteristika zlonamernih sudskih postupaka su sledeće:

- nesrazmerna, previsoka ili nerazumna priroda tužbenog zahteva ili njegovog dela, uključujući previsoku vrednost spora. Na ovaj način tužioci žrtvu SLAPP-a dovode do finansijskog problema jer su žrtve SLAPP-a dužne da plate advokatske i sudske troškove koji se određuju spram vrednosti tužbenog zahteva. Dakle, što je tužilac postavio veći tužbeni zahtev, odnosno zahtevao veći novčani iznos, to su i troškovi kojima je izložena žrtva SLAPP-a veći. Tužioci koji iniciraju SLAPP postupke su često u poziciji finansijske nadmoći i sudski troškovi im ne predstavljaju problem, dok žrtve SLAPP tužbi ovo stavlja u nezavidan položaj.
- postojanje više postupaka povezanih sa sličnim pitanjima koje je pokrenuo tužilac ili sa njim povezani subjekti. Ovo je situacija jedan ili više tužilaca pokreće više postupaka protiv jednog tuženog, zbog istog događaja, iako bi mogao voditi i jedan postupak.
- zastrašivanje, uznemiravanje ili pretnje od strane tužioca ili njegovih zastupnika, pre ili tokom sudskog postupka, kao i slično ponašanje tužioca u sličnim ili paralelnim predmetima. Pored velikog uzmenirenja koje SLAPP postupci sami po sebi proizvode, često se tužioci i njihovi zastupnici trude da svojim arogantnim ponašanjem dodatno zaplaše žrtvu SLAPP-a.

- zloupotreba procesnih taktika, kao što su odugovlačenje postupka, zlonamerno biranje najpovoljnije jurisdikcije ili odustajanje od tužbe, u zloj veri, u kasnijoj fazi postupka. Tužiocima koji iniciraju SLAPP postupke često se trude da ti postupci traju što duže kako bi žrtva SLAPP-a što duže bila pod pritiskom sudskog postupka.

MEHANIZMI ZAŠTITE OD SLAPP TUŽBI

- Preventivni:
 - Factchecking: Često se dešava da novinar prilikom pisanja tekstova ne proveri činjenice koje su predmet teksta. Razlozi za to su mnogobrojni. Od onih banalnih kao što je žurba da se što pre objavi informacija, do onih koji se odnose na nedovoljno poznavanje materije o kojoj se piše, složenosti teksta... U svim ovim situacijama vrlo je korisno da drugo lice, koje nije autor teksta isti pročita i proveri istinitost činjenica, kao i da proveri na koji način je novinar proverio istinitost činjenica o kojima piše.
 - Legal factchecking: predstavlja metodu koja se radi uz pomoć pravnika, a najbolje advokata koji ima iskustva u radu sa novinarima. Advokat pre svega proverava tekst u potrazi za formulacijama koje bi mogle biti predmet tužbi. Ukoliko uoči da je neka formulacija problematična, predlaže novinaru i uredniku na koji način tekst može da se izmeni, a da se ne izgubi suština. Pored navedenog, legal factchecking podrazumeva i proveru teksta radi pronalaženja potencijalnih kršenja ljudskih prava poput prava na privatnost iznošenjem informacija.
 - Provera terminologije podrazumeva proveru da li je novinar upotrebio odgovarajuće termine prilikom pisanja o nekoj ličnosti ili pojavi. Najveće greške se dešavaju prilikom upotrebe pravničke terminologije što može biti povod za tužbu.

- Ukoliko se radi o akcijama građanskih aktivista, moguće se konsultacije sa pravnicima o tome na koji način da se akcija sprovede bez kršenja zakona ili da se sprovede uz minimalna kršenja zakona za koja su zaprećene niže kazne.
- Obavezna pravna pomoć od samog početka postupka postupka. Iako načelno ne postoji obaveza da žrtva SLAPP tužbe bude zastupana od strane advokata, ipak je malo verovatno da se pojedinac može uspešno samostalno zastupati. Zbog toga je od samog početka postupka, odnosno od uručjenja tužbe, žrtvi SLAPP tužbe neophodna pravna pomoć.
- Obavezna upotreba sudske prakse ESLJP. Sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava predstavlja izvor prava u Republici Srbiji i sudovi u Republici Srbiji su dužni da je primenjuju. Praksa ovog suda bogata je stavovima po brojnim pitanjima koji se odnose pre svega na slobodu izražavanja koje je pravna na udaru SLAPP tužbi.
- Poželjno angažovati advokata koji ima specifična znanja u ovoj oblasti. Iako je u ovim postupcima bilo kakva pravna pomoć korisna, uvek je najbolje angažovati advokata koji ima specifična znanja u ovoj oblasti jer iskustvo u ovoj oblasti pomaže žrtvi SLAPP postupka da što lakše prođe kroz sve neophodne procedure.
- Pronaći sredstva za vođenje postupka. Kao što je gore već navedeno, novčana sredstva koja žrtva SLAPP tužbe mora da izdvoji kako bi učestvovala u postupku mogu da budu značajna. Iako postoji obaveza strane koja je izgubi spor da suprotnoj strani nadoknadi troškove, od momenta otpočinjanja postupka pa do njegovog završetka može proći i po nekoliko godina. U međuvremenu, potrebno je da žrtva SLAPP tužbe obezbedi novac kako za troškove advokata, tako i za sudske takse. Srećom, postoje brojne organizacije koje obezbeđuju ova sredstva te je korisno da se žrtva SLAPP-a informiše o mogućnostima finansiranja ovih postupaka.

POSTUPAK U SLUČAJU SLAPP TUŽBE

Postupci povodom SLAPP tužbi najčešće će se voditi u skladu sa Zakonom o parničnom postupku, ali je moguća primena i nekih drugih zakona. Parnični postupak se pokreće tužbom. U parničnom postupku postoje dve strane, tužilac i tuženi. Kada su u pitanju SLAPP tužbe tuženi će uvek biti žrtva SLAPP tužbe, a tužilac lice koje zloupotrebljava pravo na podnošenje tužbe.

Ukoliko je tekst koji je predmet tužbe objavljen putem medija koji je registrovan u Registru medija u Agenciji za privredne registre, postupak će se voditi prema Zakonu o javnom informisanju i medijima koji sadrži nešto drugačije procesne odredbe u odnosu na Zakon o parničnom postupku. Ukoliko medij nije registrovan u Registru medija, postupak će se voditi u redovnom parničnom postupku.

Ukoliko se radi o registrovanom mediju, nadležan za suđenje biće Viši sud u Beogradu, bez obzira na to odakle su tužilac i tuženi.

Prema Zakonu o javnom informisanju i medijima, odgovornost zbog objavljivanja informacije koja je podobna da povredi ugled u čast snose izdavač medija, glavni urednik i autor teksta. Postupak je hitan, iako u praksi zbog velike opterećenosti Višeg suda u Beogradu, može da potraje i nekoliko godina. Tužilac tužbom najčešće traži da sud utvrdi da su informacije objavljene o njemu neistinite ili uvredljive, da tuženi prestanu sa objavljivanjem takvih informacija, naknadu štete koja uvek predstavlja novčani iznos koji su tuženi dužne da nadoknade tužiocu i objavljivanje izreke presude.

Od dostavljanja tužbe, tuženi imaju pravo da u roku od 8 dana dostave odgovor na tužbu. U odgovoru na tužbu, tuženi mogu priznati tužbeni zahtev ili ga osporiti. Ukoliko tuženi osporavaju tužbeni zahtev, što će najčešće biti slučaj, u odgovoru na tužbu će predložiti koje dokaze će sud izvesti u toku postupka. Kada su u pitanju SLAPP tužbe, neophodno je da žrtve SLAPP-a već od samog početka, odnosno od davanja odgovora na tužbu počnu da ukazuju sudu da se radi o SLAPP tužbi.

Nakon što tuženi daju odgovor na tužbu sud će zakazati pripremno ročište. Na pripremnom ročištu stranke mogu učiniti određene činjenice nespornim i te činjenice se u toku postupka neće dokazivati. Takođe, na pripremnom ročištu stranke mogu predložiti i dokaze koje nisu predložile u odgovoru na tužbu. Ukoliko stranke nisu predložile određeni dokaz u odgovornu na tužbu ili na pripremnom ročištu, moći će to da učine u daljem toku postupka samo ukoliko dokažu da bez svoje krivice takav dokaz nisu mogle predložiti ranije. Tužilac će u postupku dokazivati da informacije koje su objavljene o njemu nisu istinite, dok će tuženi dokazivati da su, pre objavljivanja, proverili istinitost informacije sa pažnjom primerenom okolnostima. Sud će u toku postupka izvesti dokaze koje su stranke predložile. Po pravilu će biti saslušani tužilac i tuženi, ispitani svedoci, a po potrebi će biti izvedeni i drugi dokazi. Nakon što izvede sve dokaze, sud će zaključiti raspravu i doneti presudu.

Sud presudom može usvojiti tužbeni zahtev tužioca ili ga odbiti. U svakom slučaju, nezadovoljna strana može izjaviti žalbu u roku od 8 dana od dana prijema prvostepene presude.

U drugom stepenu postupaće Apelacioni sud u Beogradu koji će odlučiti o žalbi. Apelacioni sud može usvojiti žalbu i preinačiti prvostepenu presudu tako što će doneti drugačiju odluku od one koju je doneo prvostepeni sud. Takođe, može usvojiti žalbu, ukinuti prvostepenu presudu i vratiti predmet prvostepenom sudu na ponovno suđenje sa uputstvom koje dokaze treba izvesti i koje činjenice treba utvrditi. Ukoliko u ponovljenom postupku prvostepeni sud donese presudu koja ponovo sadrži razloge za njeno ukidanje, Apelacioni sud je ne može ponovo ukinuti i vratiti prvostepenom sudu, nego mora sam odlučiti. Apelacioni sud može i odbiti žalbu u kom slučaju će prvostepena presuda biti potvrđena, odnosno pravnosnažna.

Kada su u pitanju parnice zbog povrede ugleda i časti kada informacija nije objavljena u mediju koji je registrovan u Registru medija primenjivaće se opšta pravila parničnog postupka. To u praksi znači da neće biti nadležan Viši sud u Beogradu, nego osnovni sud u mestu prebivališta ili sedištu tuženog. Takođe, nadležnost suda se u ovom slučaju može zasnivati i prema mestu prebivališta tužioca.

NEZAVISNO DRUŠTVO NOVINARA VOJVODINE
INDEPENDENT JOURNALISTS' ASSOCIATION OF VOJVODINA

Sutjeska 2, SPENS, 21000 Novi Sad
PIB: 102595575
Matični broj: 08203873
+381 21 472 3180; +381 64 92 88 740
office@ndnv.org
www.ndnv.org
www.voice.org.rs
www.autonomija.info
www.hu.autonomija.info

Ovaj sadržaj nastao je uz finansijsku podršku Vlade Norveške, Balkanskog Fonda za demokratiju, projekta Nemačkog Maršalovog Fonda Sjedinjenih Američkih Država i Vlade Švajcarske. Za sadržaj je isključivo odgovorno Nezavisno društvo novinara Vojvodine i ne odražava stavove Vlade Norveške, GMF BTĐ-a, Vlade Švajcarske ili njihovih partnera

